

GHEORGHE GRIGURCU – THE INSURGENT

Adriana-Mihaela Popescu

PhD Student, "1 Decembrie 1918" University of Alba-Iulia

Abstract: Gheorghe Grigurcu, the literary critic and historian, the poet and the memorialist, remarkably remarkable in the space and time of the Romanian literature in the two periods, post-war or communist and postdecembrist / post-communist, represents an unmistakable cultural landmark, a person with undeniably prestige. Anchored esthetically and less ethnically on Eastern meridians, not at all Soviet, Gheorghe Grigurcu communicated until his early four years with his parents, but especially with his grandmother, using Russian. Lucian Blaga did not speak for up to four years (Hronicle and Song of Ages), keeping silent as a swan, as he confesses in a lyrical and brilliant autobiographical way in the well-known poem 9 May 1985. There is an early affinity, through the four years between Blaga and Grigurcu. It is important to note that both the writers, Lucian Blaga, the poet and the philosopher, and Gheorghe Grigurcu, the poet, critic and memorialist, spoke for four years in their Romanian and Russian languages. Due to such early and late affinities with Lucian Blaga, Gheorghe Grigurcu will suffer in the years of schooling and university studies under the totalitarian-communist, dejist and then ceaușist regimes. Thus began the existence of writer Gheorghe Grigurcu, taking the path of a true biobibliographic phenomenon.

Keywords: literary critic and historian, poet, memorialist, Romanian literature

Vastă și generoasă, tema articolului meu, ***Gheorghe Grigurcu- Insurgentul***, este de mare importanță, necesitate și actualitate. Am ales tema aceasta cu deplină responsabilitate, cunoscând dificultățile pe care le implică abordarea ei. În demersul propus voi valorifica o bibliografie adecvată, bine stabilită cu acuratețe și probitate științifică.

În primul rând, am ales tema din dorința de a mă perfecționa într-un domeniu care m-a captivat întotdeauna, domeniul în care esteticul ar putea fuziona cu celelalte criterii de ordin politic, social și moral, nu întotdeauna disjunctiv sau adversativ acestor criterii de interpretare și apreciere a literaturii beletristice.

În al doilea rând, am făcut această alegere deoarece în dosarul de receptare și apreciere critică a operelor lui Gheorghe Grigurcu au fost adăugate prea puține pagini. În lucrarea de față doresc a veni cu idei esențiale, decisive pentru înțelegerea și aprecierea judicioasă a operei lui Gheorghe Grigurcu, acest virtuoz de nuanță contemplativă și degustător de mărfuri estetice fine.

Gheorghe Grigurcu, criticul și istoricul literar, poetul și memorialistul, întru totul remarcabil în spațiul și timpul literaturii române din cele două perioade, postbelică ori comunistă și postdecembristă/ postcomunismă, reprezintă un reper cultural inconfundabil, o personalitate cu incontestabil prestigiu.

Originar din orașul basarabean Soroca, scriitorul Gheorghe Grigurcu s-a ivit pe lume *Berbec*, zodiacal, pe malul drept al Nistrului, la data de 16 aprilie 1936.

Ancorat est-etic și mai puțin etnic pe meridiane răsăritene, deloc sovietice, Gheorghe Grigurcu a comunicat până la vârsta fragedă de patru ani, cu părinții, dar mai ales cu bunica, folosind limba rusă. Lucian Blaga nu a vorbit până la patru ani (*Hronicul și cântecul vârstelor*), menținându-se *mut ca o lebădă*, după cum mărturisește într-un mod liric și autobiografic genial în arhicunoscuta poezie *9 mai 1985*. Există o afinitate precoce, prin cei

patru ani, între Blaga și Grigurcu. Important de precizat este faptul că ambii scriitori, Lucian Blaga, poetul și filosoful, și Gheorghe Grigurcu, poetul, criticul și memorialistul, grăiau pe la patru ani, în limbile lor, română și rusă. Din cauza unor asemenea afinități precece și tardive cu Lucian Blaga, Gheorghe Grigurcu va avea de suferit în anii școlarității și ai studiilor universitare sub regimurile totalitarist- comuniste, dejist și apoi ceaușist. Astfel a început existența scriitorului Gheorghe Grigurcu, luând traiectul unui veritabil fenomen bibliografic.

Gheorghe Grigurcu va fi nevoit să însoțească familia din est spre vest, parcurgând un periplu dramatic al unei odisei inclemente, cu temporare ancorări la Oradea, la Peșteana Jiu din județul Gorj, la Tg-Jiu. Până la vârsta de 9 ani, același Grigurcu va fi trăit cu familia sa stări emoționale contrastante: euforia teritoriului național reîntregit sub stindardul României Mari, supliciuul a două refugii terifiante din anii sumbri ai celui de-al Doilea Război Mondial, inclusiv pierderea pentru restul vieții sale a sacralului teritoriu natal al Basarabiei. Eroii sublimi ai acelor nouă ani din viața lui Gh. Grigurcu au fost, desigur, părinții, tatăl, inginer agronom, iar mama, profesoară,

Anii școlarității primare, gimnaziale și liceale, i-a parcurs precocel elev Gh. Grigurcu pe la școli rurale, ca aceea din localitatea Peșteana Jiu și pe la școli urbane, precum cele din Oradea și cea din București, denumită Școala de Literatură *Mihai Eminescu*. Această faimoasă școală a funcționat sub orientarea și dominația ideologică a doctrinei comuniste, în primul lustru al *obsedantului deceniu* șaizecist, 1950- 1955, din secolului XX. Gh. Grigurcu a frecventat sporadic această Școală de Literatură, dar mai ales de critică literară, o instituție de învățământ care avea menirea să formeze și să promoveze adolescenți devotați și obedienți față de doctrina ideologiei comuniste.

Spirit nonconformist și insurgent, Gheorghe Grigurcu nu a acceptat acest compromis și a fost repede exmatriculat de autoritățile regimului politic comunist din vremea lui Gheorghe Gheorghiu Dej. Adolescentul Grigurcu a adăugat acestei culpe de ordin politic și moral fapta demnă, plină de curaj juvenil de a-l vizita pe Tudor Arghezi, marele poet interbelic, ostracizat vremelnic, *sub comunism*, la casa lui de la *Mărțișor*, situată la periferia capitalei. Al doilea idol literar al lui Gh. Grigurcu va fi un alt strălucit scriitor interbelic, un *scriitor total*, după Nicolae Steinhardt, pe nume Lucian Blaga.

Exmatriculat de la Școala de Literatură și Critică literară *Mihai Eminescu* din București, Gh. Grigurcu va deveni student la Facultatea de Filologie din Cluj, un centru universitar în care tinerii își puteau exprima, probabil, mai sincer și mai liber, ideile și sentimentele, opiniile și convingerile lor literare, fără prea mari și grave repercusiuni punitive. S-a remarcat încă din anii studenției clujene ca un virtual critic literar cu larg orizont umanistic, cu selective și aprofundate lecturi, unele clandestine, asumându-și riscuri în exprimarea opiniilor critice. Astfel pregătit literar, a participat la concursuri eseistice ale studenților și a câștigat premii la nivel național. A fost remarcat de vestitul și exigentul profesor universitar Mircea Zăciu, care, totuși, nu l-a admis, după acele premii naționale și după absolvirea facultății, ca asistent universitar la catedra sa. O experiență asemănătoare a cunoscut Gheorghe Grigurcu la București, unde a pregătit și a susținut cu succes examenul de doctorat, cu o teză temerară despre *Opera lui George Bacovia*, sub coordonarea profesorului universitar Al. Piru, și el un redevabil magistru la filologia craioveană și bucureșteană. Asemenea lui Mircea Zăciu, nici Al. Piru nu a avut curajul și inconformismul de a-l primi pe Grigurcu, în spațiul universitar. Aceste opacități ale unor vestiți profesori universitari l-au dezamăgit pe Grigurcu, care debutase editorial ca poet cu volumul *Un trandafir învață matematica*, din anul 1968, apoi cu un studiu critic despre junimistul Miron Pompiliu. Gheorghe Grigurcu a rămas cu nostalgia și regretul de a nu putea depăși condiția de scriitor claustrat în *târgurile de provincie* sadoveniene, fatalmente condamnat să trăiască și să scrie, extraordinar de bine și de prolific, departe de centrele cultural-literare visate, București și Cluj.

De Oradea, orașul bihorean de pe Crișuri, pe Gheorghe Grigurcu l-au legat amintiri de neuitat. Acolo și-a continuat viața sub oblăduirea paternă și maternă. Tot acolo a debutat în cariera didactică de profesor, chiar dacă a funcționat pentru puțin timp într-o școală profesională ingrată și inadecvată disponibilităților sale literare ieșite din comun.

O rază de speranță i-a surâs mesianic tânărului Gheorghe Grigurcu, atunci când s-a văzut intrat, aproape miraculos, în redacția revistei *Familia*, înființată și condusă de Iosif Vulcan la Pesta în anul 1865, publicație care a găzduit debutul poetic eminescian. Câtva timp s-a simțit bine scriind și publicând în paginile revistei *Familia*, avându-l șef și amic pe poetul binevăzut și apreciat, Alexandru Andrițoiu. A fost din nou trezit, cu brutalitate, din visul lui frumos de redactor și colaborator, fiind nevoit să părăsească revista prestigioasă din cauza unor articole care nu corespundeau comenzilor tematice și ideologice, date de activiștii culturali, aserviți regimului comunist. Din nou dezamăgit, chiar de Alexandru Andrițoiu, Gheorghe Grigurcu a părăsit revista alăturându-se din nou, părinților lui nomazi, ca sărmani oameni sub vremi ostile. În felul acesta, scriitorul Gheorghe Grigurcu, poetul, criticul și memorialistul important de mai târziu, s-a consolat cu îndelungatul sejur din două târguri gorjene, Târgu-Jiu și Târgu- Cărbunești.

Despre tribulațiile omului și ale scriitorului Gheorghe Grigurcu, abundente și substanțiale pentru o posibilă carte cu titlul *Gheorghe Grigurcu, par lui meme*, dispunem bibliografic, de convorbiri, dialoguri și interviuri ample și generoase pe care acest important scriitor contemporan le-a ilustrat în compania unor co-autori remarcabili, precum Dora Pavel, Gellu Dorian și Flori Bălănescu. Reproducem din cartea ***O provocare adresată destinului. Convorbiri cu Dora Pavel*** o succintă și densă confesiune a scriitorului Gh Grigurcu: *Îmi place să-mi reconstitui ființa pe diversele trepte ale evoluției de care am avut parte. Un fizic fragil mi-a sporit incertitudinile crescute dintr-o sămânță pe care o voi fi avut de la naștere. Mi-am dat seama că sînt altfel, că între mine și semenii mei s-a produs o falie ce nu se va închide niciodată.* O asemenea destăinuire, ca și multe altele, ne ajută în a contura portretul acestui important scriitor român de azi.

Debutul în critica de întâmpinare l-a făcut în paginile revistei *Familia*, În calitatea sa de critic de întâmpinare, nu de intimidare, Grigurcu s-a condus, probabil, după postulatul călinescian din eseul ***Criticul debutanților***, prin care inegalabilul eminescolog recomanda, oarecum, pedagogic, *nu exalta fără temei pe un debutant, dar, mai ales, nu-l ridiculiza.* În această ipostază a criticului de întâmpinare, Gheorghe Grigurcu este comparabil cu Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Ion Pop, Al. Cistelecan ș.a. Cu Al. Cistelecan se pare a rivaliza în direcția critică a exegezei și a evaluării poeziei contemporane. Gheorghe Grigurcu este considerat un redevabil critic literar în domeniul poeziei. Dovada acestui renume de critic literar al poeziei contemporane aproape imbatibil, o constituie volumele ***De la Mihai Eminescu la Nicolae Labiș și Existența poeziei***, ambele editate în deceniile comunismului. În același timp, Grigurcu semnează comentarii critice despre mulți debutanți în poezie, câțiva gorjeni, în paginile multor reviste din țară: ***România literară, Acolada, Convorbiri literare.***

Gheorghe Grigurcu nu este doar un neîntrecut critic literar al poeziei clasice, dar și al celei actuale. Nu s-a ocupat decât sporadic cu receptarea, interpretarea prozei. După 1989 s-a făcut cunoscut, de multe ori, nefavorabil, criticând aspectele realismului socialist din creația unor mari prozatori români, a lui Mihail Sadoveanu, considerat colaboraționist și nomenclaturist prin cărțile lui de proză, ***Mitrea Cocor, Păuna Mică și Lumina vine de la Răsărit***, și Marin Preda, autorul nuvelei ***Desfășurarea***. Gheorghe Grigurcu este înzestrat cu spirit critic exemplar, care se poate manifesta în toate genurile literare, inclusiv în acela al criticii literare, considerate a reprezenta un domeniu de *extraordinară vivacitate*. Volumul intitulat ***Critici români de azi*** este concludent din acest punct de vedere.

După 1989, Gheorghe Grigurcu se află printre cei mai aprigi adepți ai revizuirilor critice din anii comunismului, fără a putea fi acuzat de demolarea creației valoroase și în prezent a unor mari scriitori, Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, ca poeți, Mihail Sadoveanu, Marin Preda ș.a. ca prozatori.

Aforistica este cultivată la același nivel literar elevat, în tranziție, de scriitorul Gheorghe Grigurcu. S-a remarcat, în mod excepțional, mai ales publicistic, prin aforismele sale din paginile revistelor cultural-literare menționate anterior. Aforismele sale surprind ca extraordinare cugetări, maxime apoftegme, sentințe dense ideatic și expresive stilistic, de multe ori asertorice. În concluzie, aforistica este o dimensiune mai recentă a creației literare grigurciene, ca și fișele lui de memorialist.

De dată relativ recentă, opera de memorialist a lui Gheorghe Grigurcu, creată și editată în tranziția noastră literară postdecembristă, exercită asupra cititorilor o atracție puternică, tocmai prin sinceritatea, obiectivitatea și onestitatea destăinuirilor, a mărturisirilor incitante. Fișele lui de memorialist, publicate în reviste cultural-literare importante din țară, *Acolada* din Satu Mare, *Ramuri* de la Craiova, *Luceafărul de dimineață* din București, dar și gorjene, *Caietele Columna* și *Confesiuni* din Târgu-Jiu, sunt captivante, demne de a fi valorificate în articole, studii și lucrări de anvergură și de profunzime, cum sunt cele de cercetare doctorală. De aceea, considerăm că asemenea studii implică o lectură atentă, aderentă și penetrantă a fișelor de memorialist, a convorbirilor și interviurilor grigurciene, necesare ca parte introductivă într-o lucrare despre personalitatea și opera lui Gh Grigurcu.

În revista *România literară*, Gheorghe Grigurcu colaborează săptămânal cu o rubrică intitulată *Semn de carte*, comentând cu promptitudine, în mod obiectiv și constructiv, noi volume de poezie, proză și critică literară ale scriitorilor contemporani de toate vârstele.

Gheorghe Grigurcu rămâne un scriitor important al celor două perioade literare, postbelică sau comunistă și postdecembristă sau postcomunistă, ca autor al unui număr impresionant de cărți de poezie, însumând peste 2000 de pagini cuprinse în 3 antologii cu prefețe semnate de mari teoreticieni, critici și istorici literari ca Mircea Martin și Ion Pop, și de poetul craiovean Nicolae Coande. Opera lui cuprinde aproximativ 80 de titluri tridimensionale, cărți de poezie, de critică și istorie literară, de aforisme și fișe de memorialist.

Gheorghe Grigurcu este și un polemist original, temut, pertinent și sagace, după cum o dovedește, cu asupra de măsură, volumul *Politicale*.

În concluzie, studiul meu a încercat o abordare sintetică, urmărind traseul formării intelectuale, precum și o analiză succintă a poeziilor, memoriilor, aforismelor și criticilor de întâmpinare, atât de singulare și de insurgente, în cele mai multe cazuri, aparținând lui Gheorghe Grigurcu.

BIBLIOGRAPHY

A. OPERA

1. Poezie

- *Un trandafir învață matematica* (1968)
- *Amarul Târg* (1997)
- *Acul și steaua* (2001)

2. Critică, istorie literară, publicistică

- *Miron Pompiliu și Junimea* (1969)
- *Teritoriu liric* (1972)
- *Idei și forme critice* (1973)
- *Breviar Cioran* (2007)
- *O provocare adresată destinului. Convorbiri cu Dora Pavel* (2009)

B. Enciclopedii, dicționare, istorii literare, monografii, studii, ediții

- Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Ed. Litera Internațional, 2001
- Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române 5 secole de literatură*, I, București, Ed. Paralela 45, 2008
- Simion, Eugen, *Dicționarul literaturii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2012